

Aborcja w Izraelu □ regulacje prawne i aspekty społeczne

1. *Uwagi wstępne.* Izrael jest krajem o silnie pronatalistycznej polityce. Posiadanie dzieci jest głęboko zakorzenione w świadomości narodu żydowskiego – wspomniane zostało już w Księdze Rodzaju, gdzie zawarte jest przykazanie: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię” (Rdz 1,28)¹. Historia narodu żydowskiego na przestrzeni tysiącleci pokazała, że wysoka dzietność jest kluczowa dla jego przetrwania. Należy tu wymienić przede wszystkim doświadczenie Holocaustu, a także istniejący nieprzerwanie od powstania państwa konflikt izraelsko-palestyński, który przez dekady pociągnął za sobą liczne ofiary.

Wydawać by się mogło, że pronatalistyczna polityka Izraela będzie skutkować daleko idącymi ograniczeniami w kwestii dopuszczalności przerywania ciąży. Jednak zarówno sama regulacja, jak i praktyka jej stosowania dają zupełnie odmienny obraz. Wprawdzie izraelskie prawo aborcyjne na żadnym etapie ciąży nie przyznaje kobiecie absolutnego prawa do jej zakończenia – zawsze potrzebna jest zgoda specjalnej komisji, to jednak prawo dopuszcza aborcję w każdym momencie. Statystyki pokazują, że przytłaczająca większość wniosków o zgodę na przerwanie ciąży jest rozpatrywana pozytywnie, a Izrael ma jeden z najwyższych wskaźników późnych aborcji wśród krajów rozwiniętych.

W niniejszym artykule zaprezentowano historię regulacji, aktualny stan prawny oraz praktyczne aspekty stosowania prawa aborcyjnego w Izraelu, a także etyczne rozważania, debatę publiczną i argumenty podnoszone w ramach krytyki lub obrony regulacji.

2. *Historia regulacji.* W momencie powstania państwa Izrael kwestia aborcji uregulowana była w rozporządzeniu o prawie karnym z 1936 r.² z okresu Mandatu Brytyjskiego, które wprowadzało ogólny zakaz przerywania ciąży, nie dopuszczając od niego wyjątków. Za usiłowanie przerywania czyjejś ciąży groziła kara do 14 lat pozbawienia wolności; 7 lat groziło kobiecie usiłującej przerwać

¹ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, Poznań 2000, s. 25.

² Rozporządzenie o prawie karnym z 1936 r., ang. Ordinance to Provide a General Penal Code for Palestine, The Palestine Gazette nr 633 z 28.09.1936 r., s. 973; skan wersji oryginalnej dostępny na stronie Nevo (https://www.nevo.co.il/law_html/law21/PG-e-0633.pdf; dostęp: 13.04.2021 r.).

swoją ciężę³. Już w 1952 r. Sąd Najwyższy Izraela wprowadził wyjątek, orzekając, że zakaz nie dotyczy aborcji mających na celu ratowanie życia kobiety lub ochronę jej zdrowia fizycznego lub psychicznego. Wyjątek ten nie wystarczył jednak, aby powstrzymać nielegalne aborcje, których liczbę szacowano wówczas w granicach od 25 000 do 40 000 rocznie⁴.

W latach 70. XX w., na fali przemian w zakresie prawa aborcyjnego w krajach zachodnich, w Izraelu rozpoczęto debatę nad złagodzeniem restrykcji. Motywacją była potrzeba dostosowania prawa do rzeczywistości: szacowano, że w Izraelu wykonywano w tym czasie około 60 000 nielegalnych aborcji rocznie. W obawie przed skutkami demograficznymi aborcji wśród nielicznej jeszcze ludności żydowskiej na terenie Izraela postanowiono wprowadzić element rządowej kontroli w postaci konieczności wydawania zgody na zabieg przez specjalne komisje. W uzasadnieniu projektu argumentowano, że wprowadzenie regulacji aborcyjnej doprowadzi do zmniejszenia liczby wykonywanych zabiegów, ponieważ komisje aborcyjne będą wydawały zgody jedynie w przypadkach uzasadnionych przez prawo, zatem zawsze będzie mniej legalnych aborcji niż osób chcących je wykonać⁵.

Reforma prawa aborcyjnego w Izraelu miała zatem zupełnie inny przebieg niż w USA, gdzie kwestia ta została rozstrzygnięta wyrokiem Sądu Najwyższego w sprawie *Roe v. Wade*⁶, uwzględniającym autonomię jednostki. W Izraelu taki scenariusz nie miał szans powodzenia: ruch feministyczny dopiero stawił pierwsze kroki, a konserwatywny i zdominowany przez religijnych mężczyzn Knesset daleki był od przyjęcia argumentów, że kobiety powinny mieć prawo decydowania o sobie. Poza tym Izrael nie miał konstytucji, która zawierałaby katalog praw podstawowych, na którym można byłoby solidnie oprzeć takie argumenty. Zatem pozostała jedynie retoryka w obronie demografii i wspierania dzietności, którą z powodzeniem przeforsowała w Knessecie posłanka Chaika Grossman⁷.

Aborcję uregulowano w ustawie z 4.08.1977 r. – Kodeks karny⁸. Wprowadzono ogólny zakaz przerywania ciąży oraz pięć wyjątków od tego zakazu. Już w niecałe trzy lata po wprowadzeniu kodeksu karnego dokonano jego nowelizacji – z punktu 316 usunięto przesłankę socjoekonomiczną. Przesłanka ta pozwalała uzyskać zgodę na aborcję w sytuacji, gdy kontynuowanie ciąży mogło wyrządzić poważną krzywdę kobiecie lub jej dzieciom ze względu na trudne warunki rodzinne lub społeczne, w których kobieta się znajduje, i które dominują w jej

³ Rozporządzenie o prawie karnym, pkt 175 i 176.

⁴ N. Rimalt, *When Rights Don't Talk: Abortion Law and the Politics of Compromise*, Yale Journal of Law and Feminism 2017, vol. 28, s. 329.

⁵ N. Rimalt, *When Rights...*, s. 329.

⁶ 410 U.S. 113 (1973).

⁷ N. Rimalt, *When Rights...*, s. 329.

⁸ Kodeks karny 5377-1977 z 4.08.1977 r., hebr. *קנה הדין*, Sefer HaHukim nr 864, s. 224; oficjalne tłumaczenie na język angielski zob. *Laws of the State of Israel (Special Volume) 1977*; tekst dostępny na stronie Knessetu (https://knesset.gov.il/review/data/eng/law/kns_penallaw_eng.pdf; dostęp: 13.04.2021 r.).

otoczeniu⁹. W późniejszym czasie zmieniono jeszcze punkt 313 określający wysokość grzywny, a także punkt 315 – wprowadzono do ustawy wymóg, by w komisji aborcyjnej zasiadała co najmniej jedna kobieta.

3. *Aktualny stan prawny.* Aborcja w Izraelu uregulowana jest w ustawie z 4.08.1977 r. – Kodeks karny 5737–1977. Regulacja obejmuje punkty 312–321 tworzące artykuł 2 „Przerywanie ciąży”, który znajduje się w rozdziale 10 kodeksu zatytułowanym „Uszkodzenie ciała”. Pomijając zamieszczenie elementu rządowej kontroli w postaci komisji, ustawowe sformułowanie przepisów regulujących dopuszczalność przerywania ciąży w Izraelu nie odbiega zasadniczo od konstrukcji przyjętej w wielu państwach demokratycznych, która polega na wprowadzeniu ogólnego zakazu przerywania ciąży oraz ustanowieniu od niego wyjątków. Izraelski kodeks karny wprowadza zatem ogólny zakaz świadomego przerywania ciąży – czy to przez leczenie, czy w inny sposób. Za ten czyn przewidziana jest kara pozbawienia wolności do lat pięciu lub grzywny w wysokości 150 000 szekli¹⁰. Ciężarna poddająca się zabiegowi nie ponosi odpowiedzialności karnej¹¹. Kodeks wyłącza bezprawność czynu polegającego na przerwaniu czyjejs ciąży w sytuacji, gdy zabieg odbywa się w uznanej placówce medycznej, a przed jego dokonaniem udzielona została zgoda komisji¹².

Komisja, zwana potocznie komisją aborcyjną, składa się z trzech osób. W uznanej placówce medycznej, którą jest szpital zarejestrowany zgodnie z art. 25 rozporządzenia o zdrowiu publicznym z 1940 r.¹³, jej członków wyznacza dyrektor tej placówki, a w każdej innej uznanej placówce medycznej czyni to minister zdrowia lub osoba przez niego upoważniona w tym celu. W skład komisji wchodzi trzech członków: wykwalifikowany lekarz, który na podstawie rozporządzenia o lekarzach posiada tytuł specjalisty położnictwa i ginekologii; dodatkowo wykwalifikowany lekarz, który wykonuje jedną z następujących specjalizacji: położnictwo i ginekologia, interna, psychiatria, medycyna rodzinna, zdrowie publiczne; oraz osoba zarejestrowana jako pracownik socjalny na mocy ustawy o usługach socjalnych 5718–1958.

Ustawa ponadto stanowi, że w komisji zasiada przynajmniej jedna kobieta¹⁴. Wnioski o późne aborcje rozpatrywane są przez regionalne komisje aborcyjne, w których skład wchodzi 5 osób. W Izraelu działają obecnie 42 komisje aborcyjne i 13 regionalnych komisji aborcyjnych¹⁵. Ustawa nie reguluje kwestii sądowej kontroli decyzji wydawanych przez komisje aborcyjne, jednakże w lite-

⁹ Kodeks karny 5377–1977, rozdz. 10, art. 2, pkt 316 – wersja pierwotna.

¹⁰ Kodeks karny 5377–1977, rozdz. 10, art. 2, pkt 313.

¹¹ Kodeks karny 5377–1977, rozdz. 10, art. 2, pkt 320.

¹² Kodeks karny 5377–1977, rozdz. 10, art. 2, pkt 314.

¹³ Rozporządzenie o zdrowiu publicznym z 1940 r., ang. Public Health Ordinance, The Palestine Gazette nr 981 z 25.01.1940 r., s. 191; skan wersji oryginalnej dostępny na stronie Nevo (https://www.nevo.co.il/law_word/law21/pg-e-0981.pdf; dostęp: 13.04.2021 r.).

¹⁴ Kodeks karny 5377–1977, rozdz. 10, art. 2, pkt 315.

¹⁵ T. Kavalier, *Israel's abortion rate continues 32-year decline*, Jerusalem Post z 5.01.2021 r. (<https://www.jpost.com/israel-news/israels-abortion-rate-continues-32-year-decline-654367>; dostęp: 13.04.2021 r.).

raturze wskazuje się, iż decyzje mogłyby teoretycznie być przedmiotem kontroli pod kątem ich rozsądności zgodnie z wykreowaną przez izraelski Sąd Najwyższy doktryną rozsądku¹⁶. W praktyce jednak sprawy takie nie trafiają przed sąd – w przypadku decyzji odmownych kobiety najczęściej zwracają się z ponownym wnioskiem do innej komisji¹⁷.

Regulacja ustawowa nie obliguje komisji do wyrażenia zgody w razie spełnienia ustawowych przesłanek, a jedynie daje możliwość jej wyrażenia. Kobiecie wnioskującej do komisji nie przysługuje zatem roszczenie o zgodę na przeprowadzenie zabiegu przerwania ciąży w przypadku spełnienia przesłanek ustawowych, bowiem ustawodawca pozostawił komisji margines uznania.

Zgodnie z pkt 316 izraelskiego k.k. komisja może wyrazić zgodę na przerwanie ciąży kobiety po uzyskaniu jej świadomej zgody, jeżeli uzna to za uzasadnione z jednego z następujących powodów: kobieta ma mniej niż 18 lat¹⁸ lub więcej niż 40 lat; ciąża jest wynikiem stosunków zabronionych przez prawo karne, kazirodzych lub pozamałżeńskich; istnieje prawdopodobieństwo, że płód może mieć wadę fizyczną lub psychiczną; lub gdy kontynuowanie ciąży może spowodować zagrożenie dla życia kobiety lub szkodę na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym.

Świadoma zgoda, o której mowa w tym przepisie, oznacza pisemną zgodę ciężarnej po wyjaśnieniu jej fizycznych i psychicznych zagrożeń związanych z przerwaniem ciąży, przy czym zgoda małoletniej nie wymaga zgody jej przedstawiciela ustawowego. Przepis zastrzega, że komisja nie może odmówić udzielenia zgody, zanim nie umożliwi kobiecie stawienia się przed nią i wyjaśnienia powodów. Zgoda komisji ma formę pisemną i określa przesłankę uzasadniającą przerwanie ciąży¹⁹.

Oprócz wskazanych wyżej sytuacji wymagających uzyskania zgody komisji kodeks karny przewiduje przypadki specjalne, kiedy zwalnia od odpowiedzialności karnej wykwalifikowanego lekarza, który dokonał zabiegu przerwania ciąży, pod warunkiem że w ciągu pięciu dni od dokonania zabiegu powiadomił o tym pisemnie dyrektora generalnego w Ministerstwie Zdrowia, podając uzasadnienie swej decyzji. Lekarz nie ponosi odpowiedzialności karnej za dokonanie przerwania ciąży, jeżeli konieczne było natychmiastowe przerwanie ciąży w celu ratowania życia kobiety lub zapobieżenia wyrządzeniu jej ciężkiej, nieodwracalnej szkody albo gdy ciąża została przerwana w trakcie innego zabiegu medycznego na ciele kobiety, a lekarz nie wiedział wcześniej o ciąży i jej przerwanie było konieczne do przeprowadzenia tego zabiegu²⁰.

¹⁶ A. Rataj, *Sąd Najwyższy Izraela jako sąd konstytucyjny. Przyczynek do badań nad aktywnością sędziowską*, Kraków–Budapeszt 2016, s. 146–150.

¹⁷ N. Morag-Levine, *Abortion in Israel: Community, Rights, and the Context of Compromise*, Law and Social Inquiry 1994, vol. 19, s. 313, 328.

¹⁸ Ustawa określa dolną granicę wiekową przesłanki uprawniającej do przerwania ciąży sformułowaniem: „poniżej wieku zdolności do zawarcia małżeństwa” – w 2013 r. ten wiek podniesiono z 17 do 18 lat.

¹⁹ Kodeks karny 5377–1977, rozdz. 10, art. 2, pkt 316.

²⁰ Kodeks karny 5377–1977, rozdz. 10, art. 2, pkt 317.

Izraelski kodeks karny daje lekarzowi możliwość odmowy wykonania zabiegu przerwania ciąży w sytuacji, gdy byłoby to sprzeczne z jego sumieniem lub osądem lekarskim²¹. Żaden lekarz nie jest związany zgodą na przerwanie ciąży wydaną przez komisję aborcyjną. Sformułowana w ten sposób klauzula sumienia nie odgrywa jednak większej roli ani w praktyce, ani w sporach ideologicznych wokół aborcji w Izraelu.

4. *Praktyczne aspekty stosowania prawa aborcyjnego w Izraelu. Statystyki.* Centralne Biuro Statystyczne w Izraelu od 1988 r. prowadzi statystyki dotyczące aborcji. Najnowszy raport dostępny w języku hebrajskim prezentuje dane za 2019 r. Wówczas do komisji aborcyjnych wpłynęło 17 688 wniosków o wyrażenie zgody na aborcję. Aż 99,4% wniosków złożonych w 2019 r. zostało zatwierdzonych przez komisje. Średni wskaźnik liczby wniosków do komisji aborcyjnych w stosunku do wielkości populacji kobiet wyniósł 8,4 na 1000 kobiet w wieku 15–49 lat, przy czym w przypadku kobiet muzułmańskich (6,2) i druzyjskich (5,6) był on niższy niż w przypadku kobiet żydowskich (8,9) i arabskich chrześcijanek (8,4). Najwyższy wskaźnik dotyczył pozostałych chrześcijanek i kobiet niereligijnych (10,0). Jeśli chodzi o stan cywilny wnioskodawczyń, to najwięcej, bo aż 48,1% wniosków zostało złożonych przez kobiety zamężne, 41,8% – przez kobiety stanu wolnego, 9,9% – przez kobiety rozwiedzione i 0,3% – przez wdowy, a 7,9% – przez kobiety poniżej 19. roku życia. Według danych Ministerstwa Zdrowia w 2019 r. 93,1% wyrażonych zgód doprowadziło do wykonania zabiegu przerwania ciąży.

Najczęściej podawanym powodem wykonywania zabiegu była ciąża pozamałżeńska (51,5%), następnie prawdopodobieństwo wystąpienia wady u płodu (19,6%) i zagrożenie dla zdrowia kobiety (19,9%), a najrzadszą przesłanką był wiek kobiety (8,9%). W ciągu ostatnich dziesięciu lat liczby te niemal nie uległy zmianie.

Bardzo ciekawy obraz daje zestawienie przesłanek z podziałem na przynależność religijną kobiet. Ciąża pozamałżeńska była najczęstszym powodem zabiegu wśród chrześcijanek i kobiet niereligijnych (63,4%) oraz u żydówek (55,5%), natomiast zdecydowanie rzadziej u muzułmanek (29,7%). Dla muzułmanek najczęstszym powodem przerwania ciąży było zagrożenie dla życia i zdrowia kobiety (44,5%). Prawdopodobieństwo wady płodu było porównywalnym powodem wśród żydówek (19,9%) i muzułmanek (29,7%), natomiast rzadszym u pozostałych kobiet (12,9%). Wiek był najrzadziej stosowaną przesłanką w każdej grupie²².

²¹ Kodeks karny 5377–1977, rozdz. 10, art. 2, pkt 318.

²² Raport Centralnego Biura Statystycznego za 2019 r. dostępny w języku hebrajskim na stronie Centralnego Biura Statystycznego (<https://www.cbs.gov.il/he/subjects/Pages/%D7%94%D7%A4%D7%A1%D7%A7%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%99%D7%A8%D7%99%D7%95%D7%9F.aspx>; dostęp: 13.04.2021 r.).

Tabela 1
Dane dotyczące wniosków do komisji aborcyjnych w latach 1988–2019
(według danych z raportu Centralnego Biura Statystycznego Izraela za 2019 r.)

Rok	Liczba wniosków	Wskaźnik wniosków na 1000 kobiet	Liczba wydanych zgód	Procent zgód w stosunku do liczby wniosków
2019	17 688	8,4	17 498	99,4
2018	17 869	8,6	17 722	99,2
2017	17 924	8,8	17 786	99,2
2016	18 032	9,0	17 900	99,3
2015	18 510	9,4	18 336	99,1
2014	18 646	9,7	18 447	98,9
2013	18 263	9,6	18 047	98,8
2012	18 822	10,1	18 588	98,8
2011	18 974	10,3	18 795	99,1
2010	19 575	10,8	19 311	98,7
2009	19 849	11,0	19 551	98,5
2008	19 638	11,2	19 362	98,6
2007	19 470	11,3	19 268	99,0
2006	19 452	11,4	19 209	98,8
2005	19 090	11,3	18 803	98,5
2004	19 712	11,9	19 473	98,8
2003	19 671	12	19 499	99,1
2002	19 127	11,8	18 949	99,1
2001	19 131	12	18 909	98,8
2000	18 689	11,9	18 354	98,2
1999	18 372	12	17 900	97,4
1998	18 500	12,4	18 164	98,2
1997	19 210	13	18 771	97,7
1996	18 059	12,6	17 447	96,6
1995	18 143	13	17 627	97,2
1994	16 903	14	16 477	97,5
1993	17 164	14,6	16 670	97,1
1992	18 447	16	17 823	96,6
1991	18 016	16,2	17 225	95,6
1990	18 000	17,3	16 446	91,4
1989	17 761	17	15 918	89,6
1988	18 015	18,6	16 181	89,8

Można zaobserwować wahania liczby złożonych wniosków, przy czym trend wzrostowy, który osiągnął apogeum w 2010 r., ustąpił w ostatniej dekadzie, osiągając w 2019 r. najniższą liczbę na przestrzeni ostatnich 32 lat. Wzrost we wcześniejszych latach tłumaczy się systematycznym napływem do Izraela imigrantów z byłego Związku Radzieckiego, gdzie aborcja była szeroko rozpowszechniona. Procent zgód w stosunku do liczby wniosków niezmiennie odnotowuje tendencję wzrostową, co świadczy o coraz bardziej liberalnym podejściu członków komisji aborcyjnych do kwestii przerywania ciąży. Biorąc pod uwagę fakt, że wielkość populacji w Izraelu w dalszym ciągu wzrasta, najbardziej relewantny spośród danych przedstawionych w tabeli jest wskaźnik liczby wniosków na 1000 kobiet. Wskaźnik ten nieustannie ma tendencję spadkową. Oznacza to, że mimo niewielkiej różnicy w bezwzględnej liczbie złożonych wniosków znacznie mniej kobiet zwraca się do komisji o wyrażenie zgody na aborcję (w 1988 r. wskaźnik ten wynosił 18,6, a w 2019 r. tylko 8,4). Przyczyn tego zjawiska można upatrywać we wzroście poziomu edukacji seksualnej oraz szerokim dostępie do antykoncepcji hormonalnej, która do 20. roku życia jest finansowana przez państwo.

Jeśli chodzi o stosowanie przepisów przewidujących kary za nielegalne wykonanie aborcji, to zgodnie z raportem z 2012 r. na temat reprodukcji i aborcji w Izraelu²³ nie był znany żaden przypadek, w którym lekarz byłby ścigany za dokonanie aborcji. Sprawy, w których sprawcy zostali skazani za popełnienie przestępstwa polegającego na przerywaniu ciąży, są stosunkowo rzadkie i zwykle obejmują brutalne przestępstwa kryminalne. Przykładowo, w 2001 r. Sąd Najwyższy Izraela w postępowaniu apelacyjnym potwierdził skazanie żonatego lekarza, który namówił trzy osoby do przerywania ciąży jego kochanki – wskutek napadnięcia na nią²⁴.

Statystyki z oczywistych względów nie uwzględniają nielegalnych aborcji. Informacje z różnych nieoficjalnych źródeł pozwalają na oszacowanie, że liczba nielegalnych zabiegów wykonywanych w Izraelu może wahać się od 15 000 do 30 000 rocznie²⁵.

5. *Kwestia późnych aborcji.* Izraelska regulacja nie zawiera wskazania momentu ciąży, do którego aborcja jest dopuszczalna. Kodeks karny pozwala zatem przerwać ciążę na każdym jej etapie. Izrael jest jednym z niewielu państw, w których wykonuje się późne aborcje, nawet pod sam koniec ciąży. Kwestia ta jest wysoce kontrowersyjna z punktu widzenia etycznego, również dla świeckiej części społeczeństwa.

Próbując nadać zagadnieniu późnych aborcji ramy prawne, Ministerstwo Zdrowia zaadresowało tę kwestię dwukrotnie w aktach o randze podustawo-

²³ R. Levush, *Israel – Reproduction and Abortion: Law and Policy*, Law Library of Congress 2012, s. 15 (<https://www.loc.gov/law/help/il-reproduction-and-abortion/israel-reproduction-and-abortion.pdf>; dostęp: 13.04.2021 r.).

²⁴ Wyrok SN Izraela z 12.11.2001 r., CA 1655/00, *State of Israel v. Fuad Musa*.

²⁵ M. Newman, *15,000 illegal abortions performed in Israel each year, activists claim*, Times of Israel z 3.01.2017 r. (<https://www.timesofisrael.com/15000-illegal-abortions-performed-in-israel-each-year-activists-claim/>; dostęp: 13.04.2021 r.); *Chief rabbis: Fight 'abortion epidemic'*, portal Ynet, dział Jewish World, 22.12.2010 r. (<https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4002145,00.html>; dostęp: 13.04.2021 r.).

wej. W pierwszym z nich – Okólniku Dyrektora Generalnego w Ministerstwie Zdrowia nr 76/94 z 28.12.1994 r. – ustanowiono regionalne komisje aborcyjne, które zajmują się rozpatrywaniem wniosków o wyrażenie zgody na przerwanie ciąży powyżej 24 tygodnia. W skład regionalnych komisji aborcyjnych wchodzi 5 członków, z czego 3 członków stałych – są to dyrektor szpitala lub jego przedstawiciel, ordynator oddziału ginekologicznego, starszy pracownik socjalny – oraz 2 członków z głosem doradczym, którzy nie biorą udziału w głosowaniu nad ostateczną decyzją – są to: ordynator oddziału neonatologicznego oraz ordynator instytutu genetycznego danego szpitala²⁶.

Drugi Okólnik Dyrektora Generalnego w Ministerstwie Zdrowia nr 23/07 z 19.12.2007 r. zawiera wytyczne dla regionalnych komisji aborcyjnych w sprawie wyrażania zgody na późną aborcję w przypadku średniego lub ciężkiego uszkodzenia płodu. Zgoda jest możliwa na każdym etapie ciąży w razie ciężkiego uszkodzenia płodu oraz do 27 tygodnia ciąży w przypadku średniego uszkodzenia płodu, o ile w obu przypadkach prawdopodobieństwo wystąpienia wady wynosi co najmniej 30 %²⁷.

Statystyki prezentowane przez Ministerstwo Zdrowia z lat 2006–2009 pokazują, że 1,6% wniosków o aborcję dotyczyło późnych aborcji (dla porównania – 85% wniosków dotyczyło aborcji w pierwszym trymestrze). Z tych wniosków rozpatrzono pozytywnie aż 97% wniosków (92), przy czym 87–90% późnych aborcji zostało wykonanych z przyczyn embriopatologicznych. Jest to 5–10 razy więcej aborcji niż w USA czy innych krajach zachodnich²⁸.

Wywiady przeprowadzone wśród kilkunastu kobiet, które poddały się późnej aborcji z przyczyn embriopatologicznych, ujawniły, że choć zdecydowały się one przerwać ciążę, to w ich odczuciu miały niewielką kontrolę nad tą decyzją z powodu presji ze strony lekarzy i członków rodziny o konieczności przerwania ciąży, a także ze względu na wymóg uzyskania zgody regionalnej komisji aborcyjnej²⁹.

6. *Trudności w stosowaniu przesłanki embriopatologicznej.* Izrael jest krajem wysoko rozwiniętym pod względem technologii, w tym w dziedzinie diagnostyki medycznej. Badania prenatalne są rozpowszechnione i większość kobiet ciężarnych decyduje się je wykonać. Wśród populacji znajdującej się w grupie podwyższonego ryzyka badania są finansowane przez państwo, w pozostałych przypadkach przez osoby zainteresowane lub w ramach pakietów wykupionych w prywatnych kasach chorych³⁰. Popularność tych badań wpływa na wysoką wy-

²⁶ Okólnik Dyrektora Generalnego w Ministerstwie Zdrowia nr 76/94 z 28.12.1994 r., hebr. 76/94 תואירבה דרשמב ילכה להנמה רווח, wersja w języku hebrajskim (https://www.health.gov.il/hozer/mk23_2007.pdf; dostęp: 13.04.2021 r.).

²⁷ Okólnik Dyrektora Generalnego w Ministerstwie Zdrowia nr 23/07 z 19.12.2007 r., 23/07 תואירבה דרשמב ילכה להנמה רווח, wersja w języku hebrajskim (https://www.health.gov.il/hozer/mk23_2007.pdf; dostęp: 13.04.2021 r.).

²⁸ N. Rimon-Zarfaty, A. Jotkowitz, *The Israeli abortion committees' process of decision making: an ethical analysis*, *Journal of Medical Ethics* 2012, vol. 38, s. 26.

²⁹ R. Leichtentritt, *Silenced voices: Israeli mothers' experience of feticide*, *Social Science & Medicine* 2011, vol. 72, nr 5, s. 753.

³⁰ Informacja na stronie Ministerstwa Zdrowia (<https://www.health.gov.il/English/Topics/Genetics/checks/Pages/default.aspx>; dostęp: 13.04.2021 r.).

krywalność prawdopodobieństwa wystąpienia wad wrodzonych u płodu. W wielu przypadkach skutkuje to podjęciem decyzji o przerwaniu ciąży.

W kodeksie karnym przesłanka embriopatologiczna jest sformułowana bardzo ogólnie. Ustawa nie wskazuje, jak poważne muszą być wady płodu lub jak znaczące ma być stwierdzone prawdopodobieństwo ich wystąpienia. Dlatego margines uznania pozostawiony komisji decydującej w sprawie zgody na aborcję jest szeroki. Wiele może zatem zależeć od podejścia członków każdej komisji, co z kolei może skutkować różnicami w ostatecznym wydawaniu zgód przez poszczególne komisje. Praktyka pokazuje, że rzeczywiście różnice takie istnieją, co przejawia się choćby w tym, że na portalach społecznościowych kobiety informują się wzajemnie o komisjach, przed którymi najłatwiej uzyskać zgodę na zabieg. Podpowiadają sobie również, by przed komisją oświadczyły, że zaszły w ciążę pomimo stosowania antykoncepcji hormonalnej i że kontynuowały przyjmowanie tabletek, będąc w ciąży, co może spowodować wady rozwojowe płodu – wówczas bez problemu uzyskują zgodę komisji³¹.

7. *Dylematy etyczne członków komisji przy podejmowaniu decyzji.* Kilkanaście lat temu przeprowadzono w Izraelu projekt badawczy mający na celu identyfikację, jakimi zasadami etycznymi kierują się członkowie komisji aborcyjnych przy podejmowaniu decyzji o wyrażeniu zgody na zabieg, jeśli istnieje prawdopodobieństwo lekkiego lub średniego uszkodzenia płodu. W przeciwieństwie bowiem do jednoznacznej diagnozy ciężkiego uszkodzenia płodu takie sytuacje nie pozwalają całkowicie polegać na osądzie medycznym, lecz wymagają od członków komisji rozważenia każdego przypadku z odwołaniem się do zasad etyki. W badaniu wskazano, że w przypadku przesłanki wieku lub stosunków zabronionych przez prawo karne, kazirodznych lub pozamazżeńskich, komisje skupiały się na moralizatorskim edukowaniu kobiet wnioskujących o aborcję, a nawet stygmatyzowaniu ich wyboru na tle wymagań reprodukcyjnych pronatalistycznego społeczeństwa. Inaczej jest, jeśli chodzi o przesłankę embriopatologiczną, gdyż w takiej sytuacji prowadzące do niechcianego poczęcia zachowanie kobiety nie miało znaczenia – na wadę płodu nie miała ona wpływu³².

Na podstawie dwudziestu przeprowadzonych wywiadów wykazano, że członkowie komisji (w tym regionalnych komisji aborcyjnych) przy podejmowaniu decyzji używają głównie połączenia deontologii i modelu kontekstualno-relacyjnego. Dostrzeżono różnice w przypadku wczesnych i późnych aborcji. Jeśli chodzi o wczesne aborcje, członkowie komisji kierują się zarówno deontologiczną zasadą autonomii jednostki, jak i względami kontekstualnymi (biorą pod uwagę np. sytuację rodzinną kobiety ciężarnej). W przypadku późnych aborcji zdają się dostrzegać wartość życia ludzkiego³³. Późna aborcja wiąże się bowiem z usunięciem płodu zdolnego do przeżycia poza organizmem matki, dlatego mówi się o uniwersalnym konsensusie, który przyznaje takiemu płodowi pewną

³¹ E. Sidi, *Aborcja w Izraelu*, Wysokie Obcasy z 30.10.2020 r.

³² N. Rimon-Zarfaty, A. Jotkowitz, *The Israeli...*, s. 27.

³³ N. Rimon-Zarfaty, A. Jotkowitz, *The Israeli...*, s. 28.

formę osobowości i praw³⁴. Świadomość tego powoduje intensyfikację dylematu etycznego przy podejmowaniu decyzji, ponieważ wartość życia ludzkiego stoi w sprzeczności zarówno z autonomią kobiety ciężarnej, jak i jej kontekstem osobistym, społecznym i relacyjnym. Jednakże dylemat ten w ogromnej większości przypadków rozpatrywanych przez regionalne komisje aborcyjne rozstrzygany jest na rzecz przerwania ciąży, choć prawo jest tak sformułowane, że umożliwiłoby odrzucenie wszystkich wniosków o aborcję. Pojawia się zatem pytanie, dlaczego komisje decydujące o przerwaniu ciąży w Izraelu nie opowiadają się „za życiem”.

Zdaniem M. Grossa izraelska polityka aborcyjna skupia się wyłącznie na interesach kobiety ciężarnej, a normy społeczne odmawiają płodowi (także na późnym etapie ciąży) jakichkolwiek praw, osobowości lub ochrony. Życie płodu jest całkowicie zależne od woli człowieka. Argument poszanowania życia ludzkiego nie przekonuje nie tylko w odniesieniu do wczesnych, ale też późnych aborcji. Biorąc pod uwagę dużą dostępność aborcji w Izraelu na wczesnym etapie ciąży, można przypuszczać, że kontynuowaniu ciąży do późnego etapu towarzyszy silne pragnienie utrzymania płodu przy życiu. Stąd powody przerwania późnej ciąży są o wiele poważniejsze niż te podawane na wczesnym etapie ciąży. Jeśli płód jest poważnie uszkodzony, symboliczna wartość życia ludzkiego jest niewystarczająca, aby przekonać kobietę do urodzenia upośledzonego dziecka, którego wychowanie będzie wiązało się z poświęceniem na całe życie. Ten tok myślenia uzasadnia częste praktykowanie późnych aborcji w Izraelu³⁵.

Inna przyczyna wydawania zgód na aborcję wskazywana przez badaczy jest znacznie bardziej prozaiczna – członkowie komisji mogą obawiać się pozwów z zakresu *wrongful birth*, jakie rodzice mogliby wnieść w razie urodzenia upośledzonego dziecka. Dotyczy to każdej podejrzewanej wady bez względu na jej powagę³⁶. Ponadto orzecznictwo Sądu Najwyższego Izraela w zakresie *wrongful birth* może być odczytywane przez członków komisji jako niosące ukryty przekaz normatywno-kulturowy, zgodnie z którym istnieje życie „niewarte życia”. Jednocześnie orzecznictwo to podkreśla godność mającego się urodzić dziecka, jego integralność cielesną oraz jakość życia. Uwzględnienie tych dwóch aspektów może prowadzić do wniosku, że skoro istnieje życie „niewarte życia”, to zapobieżenie jego narodzinom służy interesom płodu, oszczędzając mu pozbawionego godności życia w niepełnosprawności i odrzuceniu. Takie podejście jest w efekcie zaprzeczeniem prawa do życia³⁷. Potwierdza ono również tezę, że jedynym prawem, jakie ma izraelski płód, jest prawo do nienarodzenia się niepełnosprawnym³⁸.

³⁴ M. Gross, *After Feticide: Coping with Late-Term Abortion in Israel, Western Europe, and the United States*, Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics 1999, vol. 8, nr 4, s. 454.

³⁵ M. Gross, *After Feticide...*, s. 459–460.

³⁶ N. Rimon-Zarfaty, A. Jotkowitz, *The Israeli...*, s. 29.

³⁷ N. Rimon-Zarfaty, A. Jotkowitz, *The Israeli...*, s. 29.

³⁸ Y. Hashiloni-Dolev, *Between Mothers, Fetuses And Society: Reproductive Genetics In The Israeli-Jewish Context*, NASHIM – A Journal of Jewish Women s Studies & Gender Issues 2006, vol. 12, s. 138.

8. *Debata publiczna wokół aborcji w Izraelu*. W porównaniu do innych krajów rozwiniętych aborcja nigdy nie była przedmiotem poważnej debaty publicznej w Izraelu. Można dostrzec kilka przyczyn takiego stanu rzeczy. Przede wszystkim – jak pokazują statystyki – aborcja jest w Izraelu dostępna niemal bez ograniczeń. Kobiety pragnące się jej poddać nie mają więc o co walczyć, gdyż ich potrzeby w tym zakresie są zaspokojone. Ewentualne spory ideologiczne są raczej poza zakresem ich zainteresowań. Aborcja nie jest też elementem przetargowym w wyborach. Temat pojawia się w polityce Izraela tylko w związku z żądaniami partii ultraortodoksyjnych jako jeden ze stawianych przez nie warunków przystąpienia do porozumień koalicyjnych. Tak było np., gdy uchylono przesłankę socjoekonomiczną w 1980 r.³⁹

Debata nieco ożywiła się w 2009 r., kiedy to kilku posłów centrowych z partii Kadima i lewicowych z partii Meretz i Hadash złożyło projekt nowelizacji kodeksu karnego mający na celu likwidację komisji aborcyjnych. W uzasadnieniu do nowelizacji wskazywano, że komisje ograniczają dostęp do swobodnej aborcji, a regulacja jest paternalistyczna, jako że nie daje kobiecie swobody wyboru i nie umożliwia jej przejścia całkowitej odpowiedzialności za decyzję. Ponadto ściśle określone przesłanki dopuszczalności przerywania ciąży oznaczają, że sama chęć jej przerywania nie jest wystarczająca do uzyskania zgody komisji. Wreszcie konieczność uzyskania zgody dyskryminuje kobiety biedniejsze, ponieważ kobiety zamożne mogą pominąć całą procedurę i pozwolić sobie na nielegalną aborcję w prywatnej klinice. Kobieta bowiem nie ponosi żadnej odpowiedzialności karnej za przerywanie ciąży, a rzeczywistość pokazuje, że organy ścigania nie są zainteresowane pociąganiem lekarzy do odpowiedzialności karnej za wykonanie nielegalnego zabiegu⁴⁰.

Badaczka zajmująca się tematem aborcji, Yael Hashiloni-Dolev, ostrzegła wówczas przed wzniesieniem niepotrzebnych sporów. W jej przekonaniu zaproponowana zmiana, mająca na celu zapewnienie izraelskim kobietom pełnej autonomii i promowanie ich wolności osobistych, może obudzić organizacje religijne, które do tej pory przymykały oczy na ciche porozumienie między Ministerstwem Zdrowia a izraelskimi kobietami poddającymi się aborcji, które otrzymywały zgodę na przerywanie ciąży, nawet jeśli nie spełniały kryteriów przewidzianych prawem. Zdaniem badaczki izraelskie prawo aborcyjne jest produktem politycznego kompromisu, który zachęca kobiety do mówienia nieprawdy przed komisjami aborcyjnymi lub ujawniania przed nimi intymnych szczegółów swojego życia. Choć regulacja sprzeczna jest z feministyczną agendą, w praktyce daje kobietom pragnącym poddać się aborcji niemal stuprocentową pewność otrzymania zgody na zabieg. Nie warto więc budzić demonów w imię dążenia do sprawiedliwości, gdyż może to w efekcie końcowym doprowadzić do odwrotnego skutku⁴¹.

³⁹ Y. Hashiloni-Dolev, טקשב ליפהל ונה (Pozwólmy abortować w ciszy), portal Ynet, dział Opinie z 31.10.2009 r. (<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3796232,00.html>; dostęp: 13.04.2021 r.).

⁴⁰ R. Levush, *Israel – Reproduction...*, s. 19.

⁴¹ Y. Hashiloni-Dolev, טקשב ליפהל ונה (Pozwólmy abortować w ciszy).

W grudniu 2010 r. rabin Ovadia Yosef, przywódca partii Shas i uznany autorytet halachiczny, w swoim szabatowym kazaniu odniósł się do „epidemii aborcji” w Izraelu i wzywał do jej zwalczania⁴². Przekaz rabina Yosefa spotkał się z ostrą krytyką knessetowego Komitetu ds. Statusu Kobiet. Podkreślano, że kobiety są jedynymi osobami, które mogą decydować o tym, czy poddać się aborcji. Nie mogą być pod wpływem gróźb ani prób wywierania wpływu na swoje decyzje⁴³.

Projekt nowelizacji z 2009 r. nie został przyjęty, nie doprowadził też do ożywienia tematu w debacie publicznej. Wprawdzie jeden z posłów z partii religijnej Shas dwa lata później złożył projekt zaostrożenia dostępu do aborcji, ale również jego inicjatywa nie odniosła skutku⁴⁴.

9. *Krytyka i obrona izraelskiej regulacji aborcyjnej.* W zależności od wyrażanych przez danego oceniającego poglądów, izraelska regulacja aborcyjna może jednym wydawać się liberalna, innym restrykcyjna. Choć prawo nie przyznaje płodowi statusu moralnego ani osobowości i nie gwarantuje mu żadnej ochrony, to na żadnym etapie ciąży kobiecie nie przysługuje prawo do swobodnego decydowania o jej zakończeniu, a każdy legalnie wykonany zabieg przerwania ciąży wymaga uzyskania zgody komisji aborcyjnej. Jednak mimo tego wymogu i konserwatywnych założeń regulacja jest tak sformułowana, że *de facto* o tym, jaki jest dostęp do legalnej aborcji w Izraelu, decydują członkowie komisji aborcyjnych – a właśnie liberalne podejście członków komisji sprawia, że w praktyce w Izraelu mamy do czynienia z tak szerokim dostępem do legalnej aborcji. Gdyby członkowie komisji kierowali się innymi zasadami, statystyki mogłyby być zupełnie inne. Czy wobec tego izraelskie prawo aborcyjne zasługuje na uznanie czy krytykę? Niewątpliwie w każdym, nawet najlepiej sformułowanym akcie prawnym regulującym kwestię kontrowersyjną moralnie można doszukiwać się nieprawidłowości, nieuwzględnienia jednych interesów kosztem drugich czy braku wyraźnie skonkretyzowanego zamiaru ustawodawcy.

Autorzy wspomnianego wcześniej badania zasad etyki, jakimi kierują się członkowie komisji przy podejmowaniu decyzji, twierdzą, że izraelskie prawo aborcyjne i praktyka komisji aborcyjnych są nadal problematyczne z liberalnego i feministycznego punktu widzenia, a także z perspektywy praw człowieka⁴⁵. Sam fakt, że kobieta ciężarna musi wnioskować o wyrażenie zgody na aborcję, narusza jej prawo do decydowania o swoim ciele, prawo do integralności cielesnej i prawo do prywatności. Teorie feministyczne kierują się zasadą, że kobieta w ciąży powinna mieć wyłączne prawo do decydowania o aborcji, i to zarówno w sensie prawnym, jak i moralnym, ponieważ to ona jest najbardziej dotknięta,

⁴² K. Nahshoni, *Rabbi Yosef: Doctors kill the living*, portal Ynet, dział Jewish World z 27.12.2010 r. (<https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4004368,00.html>; dostęp: 13.04.2021 r.).

⁴³ R. Levush, *Israel – Reproduction...*, s. 22.

⁴⁴ E. Prince-Gibson, *Spurred by a Shas lawmaker, abortion politics arrives in Israel*, Times of Israel z 19.06.2012 r. (<https://www.timesofisrael.com/spurred-by-a-shas-lawmaker-abortion-politics-arrives-in-israel/>; dostęp: 13.04.2021 r.).

⁴⁵ N. Rimon-Zarfaty, A. Jotkowitz, *The Israeli...*, s. 29.

a jednocześnie właściwie usytuowana, aby ocenić i rozważyć wszystkie istotne czynniki⁴⁶. Regulacja aborcyjna w Izraelu określana jest przez badaczy feminizmu jako patriarchalna i protekcyjna, ponieważ pozbawia kobiety autonomii reprodukcyjnej i prawa do decydowania o własnym ciele; uznaje za to autonomię państwa w zakresie decydowania o zdrowiu reprodukcyjnym kobiet, gdyż komisja decyduje w imieniu państwa. Dyskusja o aborcji w Izraelu pomija zarówno prawa kobiet, jak i prawa płodu. Zamiast tego kwestia aborcji postrzegana jest jako zbiorowy problem demografii i dobrostanu społeczeństwa, który wymaga formalnego ujęcia w ramy prawne przez państwo. Komisje aborcyjne służą zatem jako mechanizm kontroli społecznej, w ramach którego izraelskie kobiety są wykorzystywane zarówno do osiągania zbiorowych celów demograficznych (konkretnie pronatalistycznych), jak i moralnie edukowane i nadzorowane⁴⁷.

Przytoczone teorie nie mają odzwierciedlenia w praktyce. Komisje odrzucają jedynie nikły odsetek wniosków, zatem nie można im zarzucić, że wykorzystują kobiety dla celów demograficznych. Ich postawa, przynajmniej w przypadku przesłanki embriopatologicznej, nie nosi śladów patriarchalizmu. Członkowie komisji podkreślają autonomię ciężarnej, a przez podejście kontekstualno-relacyjne starają się widzieć sytuację z punktu widzenia kobiety zainteresowanej przerwaniem ciąży⁴⁸.

Izraelskie prawo aborcyjne może być postrzegane również jako próba osiągnięcia kompromisu między odmiennymi stanowiskami bioetycznymi, jakie reprezentuje świecka i religijna część niezwykle heterogenicznego społeczeństwa. Ponieważ partie religijne odgrywają ważną rolę w Izraelu, spór ten może mieć również wydźwięk polityczny. Być może zatem w specyficznym izraelskim klimacie społeczno-politycznym wymóg zatwierdzenia przez komisję tego, co z punktu widzenia liberalnego i feministycznego powinno być prywatną decyzją, jest konieczny, aby uspokoić sprzeciw wobec aborcji wyrażany przez niektóre środowiska. Choć wymóg ten może być postrzegany jako urzeczywistnienie ideologii pronatalizmu i stygmatyzacji aborcji, to z drugiej strony przeciwważy on moralne, religijne i demograficzne argumenty przeciwko aborcji⁴⁹.

Abstrahując od samej kodeksowej regulacji i obserwując statystyki aborcyjne w Izraelu, można postawić tezę, że krytyka środowisk sprzeciwiających się aborcji powinna się raczej skupić na praktyce komisji aborcyjnych, których wyraźnie liberalne podejście do aborcji sprawia, że *de facto* niemal każda ciężarna wnioskująca o zgodę na aborcję taką zgodę otrzyma, co stawia Izrael w sytuacji kraju pozwalającego na aborcję niemal „na życzenie”. Wrażenie to wzmocnił fakt, że w 2014 r. w finansowanym przez państwo koszyku świadczeń ujęto zabieg przerywania ciąży dla wszystkich kobiet w wieku od 20 do 33 lat, bez względu na powód (wcześniej finansowanie było ograniczone do niektórych

⁴⁶ R. Tong, *Feminist Approaches to Bioethics: Theoretical Reflections and Practical Applications*, Boulder, Co. Westview Press 1997, s. 16, 129–130, 132–133, 147–150; cyt. za: N. Rimon-Zarfaty, A. Jotkowitz, *The Israeli...*, s. 30.

⁴⁷ D. Amir, O. Benyamin, *Abortion Approval as Ritual of Symbolic Control*, *Journal of Women and Criminal Justice* 1992, vol. 3, nr 1, s. 5.

⁴⁸ N. Rimon-Zarfaty, A. Jotkowitz, *The Israeli...*, s. 29.

⁴⁹ N. Rimon-Zarfaty, A. Jotkowitz, *The Israeli...*, s. 30.

przesłanek). Aktywiści z grupy obrońców życia „Efrat” wyrazili swoją krytykę, przyrównując tę decyzję do kradzieży, gdyż państwo, przyznając fundusze na aborcje, które nie są konieczne z medycznego punktu widzenia, „kradnie” pieniądze chorym i przekazuje je jako nagrodę dla niedbałych kobiet. Krytykę wyrazili też niektórzy przywódcy religijni, poza tym decyzja o finansowaniu aborcji przez państwo przeszła bez echa⁵⁰.

10. *Uwagi końcowe.* Mimo pronatalistycznej polityki państwa i dość restrykcyjnie sformułowanego prawa aborcyjnego, które na żadnym etapie nie daje kobiecie całkowitej swobody do decydowania o ciąży, podejście praktyczne do aborcji w Izraelu jest bardzo liberalne. Statystyki pokazują, że większość aborcji wykonywana jest z powodu ciąży pozamałżeńskiej. Istnienie komisji aborcyjnych jest jedynie formalną zaporą powstrzymującą aborcję na życzenie, gdyż przytłaczająca większość wniosków rozpatrywana jest pozytywnie. Izrael jest jednym z niewielu państw dopuszczających późne aborcje – większość wniosków jest zatwierdzana. Liberalne podejście komisji aborcyjnych uwarunkowane jest normami społecznymi, które podkreślają autonomię jednostki w zestawieniu z symbolicznym prawem do życia. Samo prawo do życia nie jest wartością bezwzględną – przy podejmowaniu decyzji bierze się pod uwagę przede wszystkim jakość życia, które miałyby się narodzić. Ponadto koncepcja *wrongful birth* zdaje się wywierać podwójny wpływ na członków komisji – z jednej strony wywołuje obawy przed potencjalnymi pozwami, z drugiej – kreuje pogląd, że jeśli ma istnieć życie „niewarte życia”, to lepiej, aby się nie narodziło, gdyż oszczędzi mu to cierpienia i odrzucenia. Izraelskie społeczeństwo postrzegane jest z jednej strony jako pronatalistyczne, ale z drugiej – jako proeugeniczne, ponieważ wyznawane przez nie normy zachęcają do rodzenia jedynie zdrowych dzieci.

Debata publiczna wokół aborcji w Izraelu jest znikoma. Nie są znane przypadki bojkotowania działań komisji aborcyjnych lub próby wywierania wpływu na ich członków, lekarzy lub placówki wykonujące zabiegi przerywania ciąży⁵¹. Być może przyczyną tego jest fakt, że prawie wszystkie wnioski o aborcję są uwzględniane przez komisje. Skoro bowiem osoby najbardziej zainteresowane dopuszczalnością przerywania ciąży otrzymują zgodę na zabieg, nie mają potrzeby walki o prawo do aborcji. Organizacje feministyczne mogą obawiać się, że wszczęcie szerszej debaty mogłoby spowodować skutek odwrotny do zamierzonego i doprowadzić do ograniczenia dostępności aborcji w Izraelu. Nie tracą jednak nadziei, że Izrael będzie kiedyś gotów na prawo aborcyjne, które uszanuje prawo kobiety do jej ciała bez konieczności ingerencji państwa w życie intymne kobiet. Z drugiej strony partie polityczne zdają się mieć ważniejsze priorytety, a w Izraelu nie ma aktywnego ruchu antyaborcyjnego, którego członkowie zajmowaliby się staniem pod szpitalami i nawoływaniem do obrony życia.

⁵⁰ D. Kamin, *Israel's abortion law now among world's most liberal*, Times of Israel z 6.01.2014 r. (<https://www.timesofisrael.com/israels-abortion-law-now-among-worlds-most-liberal/>; dostęp: 13.04.2021 r.).

⁵¹ Zjawiska te są powszechne w USA – Sąd Najwyższy wielokrotnie wypowiadał się na temat strefy buforowej wokół klinik aborcyjnych, np. *McCullen v. Coakley*, 573 U.S. 464 (2014).

Abortion in Israel: Legal Regulation and Social Aspects

Despite the strong pro-natalist policy, abortion is possible in Israel. The regulation that has been in force in that country since 1977 permits termination of pregnancy in several cases (including foetal impairment or extra-marital pregnancy), but a lawful procedure depends on consent from a special commission. The regulation as such may seem strict, because at no stage of the pregnancy is a woman entitled to freely decide on its termination and each lawfully performed procedure requires consent from the abortion commission. However, despite this requirement and the conservative assumptions, the provisions are formulated in such a way that in fact the decision on the level of access to lawful abortion in Israel is made by members of abortion commissions. It is largely their liberal approach that makes access to lawful abortion in Israel so broad in practice: statistical figures show that an overwhelming majority of applications for consent to terminate pregnancy are granted, while Israel has one of the highest ratios of late abortions among developed countries. The criticism voiced from time to time by feminist and liberal groups, or the arguments for making the provisions stricter, raised by religious leaders, find little echo in the public debate, because abortion has never drawn much public interest in Israel.

Słowa kluczowe: aborcja, przerywanie ciąży, przesłanka embriopatologiczna, komisje aborcyjne, polityka pronatalistyczna, ruch feministyczny, autonomia jednostki, partie religijne

Keywords: *abortion, termination of pregnancy, embryopathological grounds, abortion commissions, pro-natalist policy, feminist movement, autonomy of an individual, religious parties*

Bibliografia

- Amir D., Benyamin O., *Abortion Approval as Ritual of Symbolic Control*, *Journal of Women and Criminal Justice* 1992, vol. 3, nr 1
- Gross M., *After Feticide: Coping with Late-Term Abortion in Israel, Western Europe, and the United States*, *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 1999, vol. 8, nr 4
- Hashiloni-Dolev Y., *Between Mothers, Fetuses And Society: Reproductive Genetics In The Israeli-Jewish Context*, *NASHIM – A Journal of Jewish Women s Studies & Gender Issues* 2006, vol. 12
- Hashiloni-Dolev Y., טקשב ליפדהל וגת [Pozwólmy abortować w ciszy], portal Ynet, dział Opinie, 31.10.2009 r.
- Kamin D., *Israel's abortion law now among world's most liberal*, *Times of Israel* z 6.01.2014 r.

- Kavaler T., *Israel's abortion rate continues 32-year decline*, Jerusalem Post z 5.01.2021 r.
- Leichtentritt R., *Silenced voices: Israeli mothers' experience of feticide*, Social Science & Medicine 2011, vol. 72, nr 5
- Levush R., *Israel – Reproduction and Abortion: Law and Policy*, Law Library of Congress 2012
- Morag-Levine N., *Abortion in Israel: Community, Rights, and the Context of Compromise*, Law and Social Inquiry 1994, vol. 19
- Nahshoni N., *Rabbi Yosef: Doctors kill the living*, portal Ynet, dział Jewish World z 27.12.2010 r.
- Newman M., *15,000 illegal abortions performed in Israel each year, activists claim*, Times of Israel z 3.01.2017 r.
- Prince-Gibson E., *Spurred by a Shas lawmaker, abortion politics arrives in Israel*, Times of Israel z 19.06.2012 r.
- Rataj A., *Sąd Najwyższy Izraela jako sąd konstytucyjny. Przyczynek do badań nad aktywizmem sędziowskim*, Kraków–Budapeszt 2016
- Rimalt N., *When Rights Don't Talk: Abortion Law and the Politics of Compromise*, Yale Journal of Law and Feminism 2017, vol. 28
- Rimon-Zarfaty N., Jotkowitz A., *The Israeli abortion committees' process of decision making: an ethical analysis*, Journal of Medical Ethics 2012
- Sidi E., *Aborcja w Izraelu*, Wysokie Obcasy z 30.10.2020 r.
- Tong R., *Feminist Approaches to Bioethics: Theoretical Reflections and Practical Applications*, Boulder, Co. Westview Press 1997